

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-10>

УДК 339.439.02

Свиноус Іван Вікторович

доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0346-1596>

Ібатуллін Марат Ільдусович

доктор економічних наук,
професор кафедри адміністративного менеджменту та
зовнішньоекономічної діяльності,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8765-6261>

Артімонова Ірина Вікторівна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1054-1356>

Гаврик Олеся Юрївна

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9816-0253>

Ivan Svynous

Bila Tserkva National Agrarian University

Marat Ibatullin

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Iryna Artimonova, Olesya Havryk

Bila Tserkva National Agrarian University

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ**ORGANIZATIONAL APPROACHES TO THE FORMATION OF THE COUNTRY'S FOOD SECURITY SYSTEM**

Анотація. Проблема продовольчої безпеки в сучасному світі в першу чергу пов'язана з проблемою голоду і недоїданням, захистом суспільних інтересів, включаючи забезпечення і підтримку соціальної та економічної стабільності в країні, задоволення життєво необхідної потреби в продовольстві. Встановлено, що основним завданням сільського господарства є забезпечення всього населення якісними вітчизняними продуктами харчування та збільшення експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції, створення необхідних умов для підвищення зайнятості та доходів сільського населення, сталого розвитку сільських територій. Модернізація інституту продовольчої допомоги включає в себе ряд напрямів: підвищення корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в подоланні продовольчої бідності шляхом вдосконалення податкових установ та заохочення благодійності через участь бізнесу в реалізації програм продовольчої допомоги; розробка та впровадження спеціальних державних та регіональних програм, що відображають розмір цільової продовольчої допомоги та диференційований підхід з урахуванням особливостей споживання найбільш вразливих груп населення.

Ключові слова: продовольча безпека, населення, сільське господарство, якість, продовольча допомога, продукти харчування, купівельна спроможність.

Summary. The problem of food security in the modern world is primarily related to the problem of hunger and malnutrition, protection of public interests, including ensuring and maintaining social and economic stability in

the country, and satisfying the vital need for food. Given the unstable political situation in the international arena, food shortages can cause a crisis in the country, which in turn will affect the development of the economy and population. It is established that the main task of agriculture is to provide the entire population with high-quality domestic food products and increase exports of agricultural and food products, create the necessary conditions for increasing employment and income of the rural population, and sustainable development of rural areas. The industrial school of thought, the so-called Codex Alimentarius, offers a number of business models for operating in the agricultural market. Achieving the goals of sustainable development by the domestic agricultural sector in the context of military aggression and post-war revival of the country is impossible without effective innovation, as well as technological reform based on modern solutions for business management of the agribusiness model. Quality and safety issues are covered in a number of legal acts regulating the circulation of food products, as when their poor quality limits the physical and economic accessibility of the population and, accordingly, the functioning of the food security system is at risk. Food quality control has recently received considerable attention due to the increasing number of low-quality, falsified and hazardous products on the market. Strict compliance with all laws and regulations remains an essential condition for ensuring food quality. One of the most important socio-economic priorities for ensuring food security is to create conditions for economic access to food for all social groups and to overcome food poverty. Modernization of the food aid institution includes a number of areas: increasing corporate social responsibility of business in overcoming food poverty by improving tax institutions and encouraging charity through business participation in the implementation of food aid programmes; development and implementation of special state and regional programmes that reflect the amount of targeted food aid and a differentiated approach taking into account the consumption patterns of the most vulnerable groups of the population (children, pensioners, etc.).

Keywords: food security, population, agriculture, quality, food aid, food, purchasing power.

Постановка проблеми. Проблема продовольчої безпеки в сучасному світі в першу чергу пов'язана з проблемою голоду і недоїданням, захистом суспільних інтересів, включаючи забезпечення і підтримку соціальної та економічної стабільності в країні, задоволення життєво необхідної потреби в продовольстві.

В умовах нестабільної політичної ситуації на міжнародній арені проблеми з нестачею продовольства можуть викликати кризу в країні, що в свою чергу вплине на розвиток економіки і населення. Держава повинна бути основою соціальної стабільності, яка забезпечує існування самої держави. Тому необхідно ліквідувати залежність країни від імпорту, забезпечити розвиток власного виробництва продуктів харчування; створити збалансовану структуру експорту та імпорту, а також резервів на рівні країни та адміністративно-територіальних утворень для стабілізації продовольчого забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти забезпечення продовольчої безпеки країни досліджувались у працях Ніколюка О.В. [1], Талавирі М.П. [3], Стариченка Є.М. [6] та інших учених-економістів. Актуальність наукової проблеми, недостатній рівень її дослідження, а також складність завдань, пов'язаних із продовольчим забезпеченням населення та підвищенням конкурентоспроможності агропромислового виробництва. вимагає проведення відповідних наукових досліджень.

Мета статті. На основі проведених досліджень запропонувати теоретичні засади та практичні рекомендації щодо удосконалення системи продовольчого безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать дослідження науковців, у розвинених

країнах та тих, що розвиваються, були певні відмінності у підходах до продовольчої безпеки [1].

В економічно розвинутих країнах особлива увага приділяється збереженню екологічної рівноваги, збереженню природних ресурсів, застосуванню «зелених» технологій у сільськогосподарському виробництві, якості та безпеці харчових продуктів, захисту прав споживачів, соціальних гарантій для найбільш вразливих верств суспільства.

В країнах, що розвиваються, сільське господарство є одночасно і джерелом продовольчої самодостатності, і експортоорієнтованою галуззю.

Отримання економічного ефекту зазвичай мають перевагу над проблемами збереження навколишнього середовища, крім того, застосування інноваційних технологій, наукових досягнень, доступних розвиненим країнам, обмежене.

У проблемних регіонах, переважно в африканських державах, деяких країнах Південної Америки та Південно-Східної Азії, проблема продовольчої безпеки має вираз не тільки в економічній а й фізичній доступності.

Різні підходи до розвитку сільського господарства та продовольчої безпеки були розроблені в країнах, які займають високі позиції в рейтингах економічного розвитку. Рівень валового внутрішнього продукту – на макро рівні, доходів населення – мікро рівні, безумовно, важливі в цьому плані, але вони не є основним показником для забезпечення повної і всеосяжної продовольчої безпеки держави.

У різних регіонах світу, а також на рівні міжнародних асоціацій і союзів, склалися альтернативні моделі забезпечення продовольчої безпеки, які відрізняються низкою характеристик та визначаються насамперед принциповими відмінностями

у сфері державної політики щодо них, природно-географічних умов і кліматичних станів.

Проте, домінуюча роль у вирішенні продовольчої безпеки належить сільському господарству. У сучасному економічному розвитку виробники товарів в аграрному секторі зустрічаються із значною кількістю проблем функціонування в конкурентному середовищі. Отже, головна проблема, від якої залежить їх фінансове становище – підвищення конкурентоспроможності. Це головна умова успішної конкуренції вітчизняної продукції сільського господарства на внутрішньому ринку країни і, відповідно, забезпечення продовольчої безпеки країни.

Основним завданням сільського господарства є забезпечення всього населення якісними вітчизняними продуктами харчування та збільшення експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції, створення необхідних умов для підвищення зайнятості та доходів сільського населення, сталого розвитку сільських територій. Тим не менш, значний сільськогосподарський потенціал країни поки що недостатньо використовується [2].

Основна проблема, що лежить в основі багатьох сучасних негативних тенденцій розвитку аграрного сектору, пов'язана з його низьким рівнем доходу, в результаті чого більшість сільгоспвиробників не в змозі використовувати наукові технологічні досягнення для підвищення ефективності та конкурентоспроможності своєї продукції. Економічний механізм також недостатньо ефективний. Він складний, непрозорий, нестійкий і в більшості випадків не зрозумілий для більшості суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу.

На думку вчених-економістів, кожна країна з високим рівнем розвитку агробізнесу здатна забезпечити автономно функціонуючу державу продовольчої безпеки [3]. У рамках індустріальної школи, так званого Codex Alimentarius (Кодекс Аліментаріус), можна запропонувати ряд бізнес-моделей для діяльності на аграрному ринку.

B2B – бізнес-модель так званого чистого виробництва, що характеризується домінуванням на ринку поставок продукції організацій – виробників сільськогосподарської продукції, що не займаються її переробкою. Процес переробки сільськогосподарської продукції здійснюється іншими учасниками внутрішнього ринку, або ця продукція трансформується в кінцевий продукт в країнах-імпортерах. Бізнес-модель може зіткнутися з такими ризиками під час впровадження: домінування технологій, що сприяють збільшенню процесів виробництва сировини; орієнтація виробників, що працюють за моделлю B2B, на виключно виконання контрактів з партнерами, переробка сільськогосподарської продукції; залежність держави від продовольчої безпеки від партнерів, які

реекспортують продовольство в країну, де воно виробляється. У такій ситуації організації-виробники можуть зіткнутися з ризиком відмови від зобов'язань з реекспорту продовольства.

Бізнес-модель B2B зазвичай реалізується в країнах, що виробляють обмежений асортимент сільськогосподарської продукції.

Наступна бізнес-модель – «від поля до прилавка», яка є найпоширенішою. Вона знайшла найбільше поширення у середовищі сільськогосподарських підприємств, які займаються як виробництвом і переробкою, так і постачанням продуктів харчування кінцевим споживачам через мережу оптових і роздрібних каналів торгівлі, а також компаній з ресторанного і готельного бізнесу. Дана бізнес-модель, незважаючи на широке поширення, має ризики у сфері цінової політики представників оптової та роздрібною торгівлі. Крім того, існує необхідність розгляду ризиків конфлікту інтересів при формуванні продуктового портфеля, між вітчизняними та іноземними сільськогосподарськими товаровиробниками та суб'єктами підприємницької діяльності в сфері оптової та роздрібною торгівлі щодо угодження цін. У цьому контексті на перший план виходять питання державного регулювання на ринку сільськогосподарських товаровиробників, а також дотримання політики підтримки вітчизняних виробників у поєднанні з регулюванням імпорту сільськогосподарської продукції.

Останню (але не найважливішу) можна віднести до так званої моделі «від поля до виделки», що характерною для вертикально інтегрованих господарств корпоративного сектору аграрної економіки холдингового типу, які мають вертикальну інтеграцію і забезпечують впровадження повного циклу «виробництво – переробка – продаж» сільськогосподарської продукції як через партнерські, так і через власні торговельні мережі. Модель «від поля до виделки» – оптимальний варіант постачання продуктів харчування на внутрішній ринок держави. Особливістю даної бізнес-моделі є функціонування сільськогосподарських виробників, орієнтована на самостійний попит на продукцію всередині країни з точки зору існуючих сегментів ринку в рамках товарних категорій, а також власної товарної спеціалізації, що дозволяє максимально задовольнити ринок вітчизняною продукцією, мінімізувати ризики залежності від імпортованої сільськогосподарської продукції та продовольства. Крім того, діяльність агрохолдингів сприяє підтримці здорової конкуренції, сприяє поліпшенню якісних характеристик виробленої продукції та впровадженню сучасних інновацій і технологій у сфері агробізнесу.

Досягнення цілей сталого розвитку суб'єктами вітчизняного аграрного сектору в умовах військової агресії та повоєнного відродження країни

неможливе без ефективної інноваційної діяльності, а також технологічної реформи на основі сучасних рішень для управління бізнесом моделі агробізнесу [4]. У цьому контексті слід виділити низку обмежень, подолання яких дасть можливість суб'єктам підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу розвиватися на принципах сталого розвитку.

Першим обмеженням розвитку аграрного сектору України є не ефективна система державної підтримки, що спричинила до численних деформацій його розвитку. Його можна подолати шляхом коригування пріоритетів державних програм, у тому числі щодо фінансування суб'єктів господарювання середніх і малих сільськогосподарських підприємств зі значним потенціалом з точки зору сформованих і реалізованих інновацій.

Другим обмежуючим фактором розвитку аграрного сектору країни є високий рівень бюрократичних зволікань, а також тривалість часу, необхідного для отримання державного фінансування. Цей недолік можна подолати, залучивши приватних експертів та консультантів агробізнесу до оцінки інвестиційних проектів, що потребують державної фінансової підтримки.

Наступне обмеження – потреба в професійно підготовлених фахівцях, яку можна компенсувати збільшенням програм підготовки фахівців у сфері агробізнесу за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів та надання певних податкових преференцій суб'єктам господарювання в сфері аграрного бізнесу, які здійснюють фінансування підготовки кадрів за власний кошт.

Перехід вітчизняного аграрного сектору на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку в повоєнний період відродження економіки країни повинен включати впровадження системи заходів, спрямованих на підвищення його ефективності та конкурентоспроможності, соціальний розвиток сільських територій з урахуванням нових ризиків і загроз. У зв'язку з посиленням конкуренції на вітчизняному агропродовольчому ринках, збільшення експансії на світовому ринку продовольства провідних аграрних країн – експортерів сільськогосподарської сировини та продовольства, які мають значні переваги в умовах функціонування сільського господарства порівняно з його можливостями в Україні завдяки:

- значно вищому рівні державної підтримки, захисту функціонування фермерів і, відповідно, співвідношення їх доходів з іншими сферами діяльності;

- суттєво вищому технічному оснащенні виробників сільськогосподарської продукції, що дозволяє широко використовувати досягнення науково-технічного прогресу;

- широкий розвиток кооперативів як найбільш зрозумілий механізм забезпечення фермерам

доступу до ринку і отримання більш справедливої частки своїх доходів;

- розвиток різних форм самоврядних об'єднань фермерів, які представляють і відстоюють свої права та економічні інтереси на всіх рівнях влади і бізнесу;

- надійний і високий рівень надання всіх видів виробничих послуг фермерам за доступними цінами і тарифами.

Проблеми якості та безпеки висвітлюються в низці нормативно-правових актів, які регулюють обіг продуктів харчування, оскільки коли через їх низьку якість обмежується фізична і економічна доступність населення і відповідно функціонування системи продовольчої безпеки піддається ризику. Контролю якості харчових продуктів останнім часом приділяється значна увага у зв'язку зі збільшенням кількості неякісних, фальсифікованих і небезпечних для здоров'я продуктів на ринку.

Прийнята в Європі з січня 2010 р. директива, яка значно підвищує вимоги до якості продуктів харчування. Відповідно до цих вимог, безпека і якість товарів є обов'язком всіх частин ланцюга: виробника – імпортера – дистриб'ютора. Форму управління безпечністю харчових продуктів доповнює система «Аналіз ризиків і критичних точок контролю» – НАССР [5]. Ця система зобов'язує виробників оцінювати продукт і методи виробництва, які вони виробляють. Крім того, вони зобов'язані поширити вимоги цієї системи на постачальників сировини і допоміжних матеріалів. Ці ж вимоги стосуються суб'єктів підприємницької діяльності в сфері оптової та роздрібною торгівлі. Впровадження системи НАССР дає можливість контролювати якість харчових продуктів на всіх етапах виробництва і збуту. Система НАССР була законодавчо закріплена в Північній Америці (США, Канада), Японії, Новій Зеландії та інших.

ISO є визнаним міжнародним знаком якості. Міжнародна організація зі стандартизації визначає відповідність продукту цьому стандарту. Україна приєдналася до Ради ОГС у 2005 році. Цей стандарт поступово набирає силу в нашій країні. Очевидно, що ця сфера повинна бути додатково розвинена.

Вважаємо, поява фальсифікованих продовольчих товарів в торгівельній мережі пов'язана з невідповідністю існуючої системи державного контролю та нагляду за якістю харчових продуктів до зміненим умовам виробництва та збуту харчових продуктів. Відсутність сучасних державних стандартів, які оцінюють і контролюють виробничий процес, а не його кінцевий етап, призводить до того, що харчова промисловість виробляє неякісні продукти харчування.

З метою підвищення якості продуктів харчування необхідно реалізувати наступні міроприємства:

- здійснити розробку та реалізацію державних заходів щодо забезпечення правових, організаційних, економічних та інших необхідних умов для виробництва якісної продукції вітчизняними виробниками;

- внести зміни до чинного законодавства щодо розробки та затвердження сучасних технічних регламентів і стандартів, а також консолідації контролю та нагляду за якістю харчових продуктів одним державним органом;

- посилити державного контролю за якістю імпортованих продуктів харчування шляхом розробки сучасних стандартів якості;

- розробити заходи по стимулюванню інноваційних підходів вітчизняних виробників до виробництва продуктів харчування, спрямованих на підвищення якості кінцевої продукції та мінімізацію виробничих витрат;

- стимулювання вітчизняних виробників перейти на продукти харчування під торговою маркою «екологічно чисті» продукти харчування з найменшим ризиком нанесення шкоди здоров'ю людини і навколишньому середовищу;

- популяризація здорового харчування та харчування серед населення.

Ще одним перспективним способом підвищення якості харчових продуктів є створення виробничо – збутової мережі. Державні органи повинні створити нормальні умови для того, щоб малі суб'єкти підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу могли реалізовувати свою продукцію, при мінімальних транзакційних витратах.

Суворе дотримання вимог усіх законодавчих та нормативних актів залишається суттєвою умовою забезпечення якості харчових продуктів.

Одним з найважливіших соціально-економічних пріоритетів забезпечення продовольчої безпеки є створення умов для економічного доступу до продовольства для всіх соціальних груп і подолання продовольчої бідності. Значними, але не настільки актуальними є проблеми оптимізації моделей споживання, балансу білків, жирів, вуглеводів, вітамінів в раціоні харчування, переходу від переважно вуглеводної моделі споживання до раціональної моделі, що лежить в основі здорового способу життя.

США і Канада (3394–3654 ккал на день на душу населення) посідають перше місце за рівнем споживання. Найнижча теплотворна здатність зустрічається в розвиненій Азії (Японія, Китай, Індія) – 2648 ккал, Латинській Америці – 2791 ккал, Центральній Африці – 2176 ккал. У країнах з низькою калорійністю в структурі продовольчого раціону переважають зернові продукти: наприклад, на м'ясну продукцію припадає лише 3–4% африканських країн [6].

Україна близька до європейських країн за типом харчування, але через низькі реальні доходи

структура споживчих витрат в українських домогосподарствах суттєво відрізняється від аналогічної структури західноєвропейців. Згідно з офіційною статистикою, одна десята частина населення є бідною їжею. Харчова бідність – одна з найгостріших форм бідності, що характеризується споживанням їжі нижче мінімального фізіологічного рівня життя. Продовольча бідність характеризується споживанням калорій нижче порогу Всесвітньої продовольчої організації (ФАО) в 2150 кілокалорій. Частка витрат на харчування, як правило, перевищує 50% для груп доходів у продовольчій бідності [7]. Таким чином, можна говорити про кілька критеріїв продовольчої бідності.

Модернізація інституту продовольчої допомоги включає в себе ряд напрямів: підвищення корпоративної соціальної відповідальності бізнесу в подоланні продовольчої бідності шляхом вдосконалення податкових установ та заохочення благодійності через участь бізнесу в реалізації програм продовольчої допомоги; розробка та впровадження спеціальних державних та регіональних програм, що відображають розмір цільової продовольчої допомоги та диференційований підхід з урахуванням особливостей споживання найбільш вразливих груп населення (дітей, пенсіонерів, багатодітних сімей, вагітних жінок тощо).

Слід зазначити, що вітчизняна продовольча допомога є заходом «зеленого кошика», який не потребує скорочення при членстві України до СОТ. Тому необхідно терміново перевірити механізм ефективної продовольчої допомоги, в тому числі і в сільській місцевості. Відродження мережі роздрібної торгівельної мережі у сільських населених пунктах сприятиме зростанню зайнятості населення, створенню механізму продовольчої допомоги в цій галузі (через систему харчових сертифікатів). Вважаємо за доцільне створення спеціалізованих центрів, які виступатимуть посередниками між малими та середніми сільськогосподарськими підприємствами та торговими мережами. Ці центри також можуть координувати доставку товарів першої необхідності через регіональні програми продовольчої допомоги.

У сфері державних доходів і податкової політики можна виділити наступні напрями модернізації: мінімальна заробітна плата повинна встановлюватися на рівні мінімального споживчого бюджету, що є відображенням соціального стандарту; при розробці системи індивідуальної продовольчої допомоги повинні враховуватися вимоги Конвенції МОП 131 «Про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням для країн, що розвиваються», нормативно-правові акти Європейського комітету з соціальних прав, які заявляють, що мінімальна заробітна плата повинна становити не менше 60% від реального рівня середньої заробітної плати;

запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів з верхньою межею 33% (як у США) або 50% (як у Європі); запровадження прогресивної шкали податку на нерухомість, що є особливо перспективним; ідея національного дивідендів залишається актуальною. Бажано звільнити від оподаткування тих, чий дохід нижче прожиткового мінімуму.

Важливо вдосконалити методичні аспекти споживання продуктів харчування, а саме методи управління, соціально-економічні показники та показники бідності, щоб ефективно регулювати споживання продуктів харчування. Проблему гармонізації основних пропорцій споживання продуктів харчування можна вирішити шляхом модифікації моделі комбінованого міжгалузевого балансу агропромислового комплексу регіону; Необхідно адаптувати баланс грошових доходів і витрат населення до сучасних умов і міжнародних стандартів.

Вдосконалення системи продовольчої безпеки в Україні в умовах повоєнного відродження безпосередньо залежить від реалізації стратегічних напрямів інноваційного розвитку аграрного сектору, а також його цифрової трансформації, зокрема:

- впровадження так званих практик точного землеробства, а також моніторинг стану сільськогосподарських угідь з використанням безпілотних літальних апаратів;
- створення умов для успішної реалізації бізнес-моделі «від поля до прилавку» та «від поля до виделки»;
- удосконалення нормативно-правової бази функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу;

- забезпечення діяльності з моніторингу та прогнозування стану продовольчої безпеки в країні;

- формування державних інформаційних ресурсів, що представляють дані у сфері забезпечення продовольчої безпеки країни;

- підтримка та заохочення кооперативного руху в поєднанні з використанням грантів та фінансових стимулів для стартапів та допомога у використанні інноваційних цифрових ресурсів, що буде стимулювати розвиток малих суб'єктів підприємницької діяльності в сфері аграрного бізнесу.

Висновки. Такий напрям, як дбайливе і раціональне використання природних ресурсів, повинен контролюватися не тільки державними контролюючими органами, а також безпосередньо сільськогосподарськими товаровиробниками, як важлива і невідмінна умова їх функціонування, що в довгостроковій перспективі буде працювати як на свою репутацію, так і на імідж суб'єкта господарювання, та стане важливим кроком на шляху інтенсифікації виробництва. Крім того, ця сфера є дуже важливим аспектом для іноземних партнерів, які зацікавлені в безпеці та екологічності вітчизняної сільськогосподарської продукції та продовольства.

Заслуговує на увагу і використання медіа-ресурсів інтернет-платформ, що активно розвиваються, соціальних мереж. Ці можливості можна активно використовувати для просування вітчизняної продукції, а також для популяризації та масштабування низки національних проєктів щодо формування системи продовольчої безпеки на рівні об'єднаної територіальної громади, району, області, країни.

Список використаних джерел:

1. Ніколюк О. В., Атамась Г. П., Шумілов Б. Б. Продовольча безпека України в умовах соціально-економічних трансформацій. *Економіка харчової промисловості*. 2023. Т. 15, Вип. 1. С. 61–67.
2. Зеліско Н. Продовольча безпека як економічний пріоритет аграрної політики України. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК*. 2019. № 26. С. 77–80.
3. Талавира М. П., Костюк Т. О. Продовольча безпека в умовах сучасних економічних викликів. *Економічні науки. Серія : Регіональна економіка*. 2021. Вип. 18. С. 203–214.
4. Кундєєва Г. О., Скопенко Н. С. Стійкість розвитку: продовольча безпека та безпека харчування як результат стійкості продовольчої системи. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2022. Т. 28, № 2. С. 36–53.
5. Буряк Р. І., Кузьменко С. В. Продовольча безпека України в умовах євроінтеграції. *Інноваційна економіка*. 2018. № 1–2. С. 20–26.
6. Стариченко Є. М. Продовольча безпека країни як соціально-економічна категорія. *Агросвіт*. 2018. № 13. С. 42–48.
7. Рудніченко Є. М., Гавловська Н. І. Продовольча безпека та здоров'я населення як елемент економічної безпеки макrorівня. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 4. С. 54–57.
8. Єгоров Б. В. Кордзая Н. Р. Продовольча безпека країни: особливості білкового харчування населення. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2020. Вип. 2. С. 112–119.

References:

1. Nikolyyuk, O., Atamas, G., Shumilov, B. (2023) Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh sotsialno-ekonomichnykh transformatsii. [Food security of Ukraine in the context of socio-economic transformations]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti – Economics of the food industry*. vol. 15, issue 1. pp. 61–67. (in Ukrainian)

2. Zelisko, N. (2019) Prodovolcha bezpeka yak ekonomichnyi priorytet ahrarnoi polityky Ukrainy. [Food security as an economic priority of the agrarian policy of Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya: Ekonomika APK – Bulletin of the Lviv National Agrarian University. Series: Economics of the Agricultural Complex.* no. 26. pp. 77–80. (in Ukrainian)
3. Talavirya, M., Kostyuk, T. (2021) Prodovolcha bezpeka v umovakh suchasnykh ekonomichnykh vyklykiv. [Food security in the face of modern economic challenges]. *Ekonomichni nauky. Seriya : Rehionalna ekonomika – Economic Sciences. Series: Regional Economy.* issue 18. pp. 203–214. (in Ukrainian)
4. Kundereva, G., Skopenko, N. (2022) Stiikist rozvytku: prodovolcha bezpeka ta bezpeka kharchuvannia yak rezultat stiikosti prodovolchoi systemy. [Development sustainability: food security and nutrition security as a result of food system sustainability]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu kharchovykh tekhnolohii – Scientific works of the National University of Food Technologies.* vol. 28, no. 2. pp. 36–53. (in Ukrainian)
5. Buryak, R., Kuzmenko, S. (2018) Prodovolcha bezpeka Ukrainy v umovakh yevrointegratsii. [Food security of Ukraine in the context of European integration]. *Innovatsiina ekonomika – Innovative economy.* no. 1–2. pp. 20–26. (in Ukrainian)
6. Starichenko, E. (2018) Prodovolcha bezpeka krainy yak sotsialno-ekonomichna katehoriia. [Food security of the country as a socio-economic category]. *Ahrosvit – Agrosvit.* no. 13. pp. 42–48. (in Ukrainian)
7. Rudnichenko, E., Gavlovska, N. (2017) Prodovolcha bezpeka ta zdorovia naselennia yak element ekonomichnoi bezpeky makrorivnia. [Food security and population health as an element of macro-level economic security]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences.* no. 4. pp. 54–57. (in Ukrainian)
8. Yegorov, B., Kordzaya, N. (2020) Prodovolcha bezpeka krainy: osoblyvosti bilkovoho kharchuvannia naselennia. [Food security of the country: features of protein nutrition of the population]. *Visnyk ahrarnoi nauky Prychornomoria. – Bulletin of agricultural science of the Black Sea region.* issue 2. pp. 112–119. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 10.03.2025